

OČUVANJE TRADICIONALNIH ZNANJA I VJEŠTINA ZA RAD SA TEKSTILOM

Izdavači

Društvo za kulturni razvoj „Bauo“

Institut za vunu Crne Gore

Centar za izučavanje i revitalizaciju tradicionalnih igara i pjesama CIRTIP

Za izdavače

Dušan Medin · Jelena Đukanović · Davor Sedlarević

Urednik

Dušan Medin

Tekst

Jelena Đukanović

Lektura i korektura

Stanka Janković Pivljanin

Fotografije

Institut za vunu Crne Gore

Fotografija na koricama

www.freepik.com

Dizajn i tehničko uređenje

MM Digital d. o. o.

Štampa

Opus3, Podgorica

Tiraž

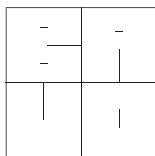
100

CIP - Каталогизација у публикацији

Национална библиотека Црне Горе, Цетиње

ISBN 978-9940-828-14-1

COBISS.CG-ID 30699780

DRUŠTVO
ZA
KULTURNI
RAZVOJ
BAUO

OČUVANJE TRADICIONALNIH ZNANJA I VJEŠTINA ZA RAD SA TEKSTILOM

Petrovac na Moru
2024

**Projekat je finansijski podržala Opština Budva putem Javnog konkursa
za raspodjelu sredstava nevladinim organizacijama za 2024. godinu**

OČUVANJE TRADICIONALNIH ZNANJA I VJEŠTINA ZA RAD SA TEKSTILOM

Projekat „Zanati stari za decu novu! Očuvanje tradicionalnih znanja i vještina za rad sa tekstilom“ realizuje Društvo za kulturni razvoj „Bauo“ iz Petrovca na Moru u drugoj polovini 2024. godine.

Ključna projektna aktivnost jeste održavanje 10 interaktivnih radionica tokom septembra i oktobra za petrovačke osnovce koje vodi mr Jelena Đukanović, kostimografinja, dizajnerka tekstila i umjetnica, izvršna direktorica Instituta za vunu Crne Gore.

Ideja za ovaj projekat potekla je od svijesti o tome da u svijetu u kojem se tehnološki napredak čini nezaustavljivim, klasična, stara i tradicionalna znanja i vještine (nematerijalna kulturna baština), poput šivenja, pletenja, heklanja, veza i ostalih ručnih radova često su u potpunosti zanemareni, naročito kod djece i mladih, kojima ih uglavnom niko ne uči, niti u školi, niti kod kuće, a podaci o tome nijesu prisutni ni u medijima ni na društvenim mrežama. Nažalost, ova stara znanja, generacijama prenošena i vjekovima prisutna na našem prostoru, nijesu nepoznata samo njima, već i drugim slojevima današnjeg društva: roditeljima, nastavnicima, široj javnosti...

Stoga se opšti cilj projekta odnosi na prenošenje i očuvanje kulturne baštine Crne Gore, naročito nematerijalne zaostavštine, mladim generacijama – njenim budućim nosiocima i čuvarima. Specifični cilj je sticanje znanja i vještine djece i mladih iz Petrovca na Moru kroz učenje o tradicionalnim vještinama i starim zanatima, kako bi se doprinijelo očuvanju kulturne baštine, afirmaciji tradicije i osnaživanju lokalne zajednice okupljene oko nasljeđa.

Partneri Društvu „Bauo“ na ovom projektu su dvije crnogorske NVO, a saradnici tri javne ustanove prosvjete i kulture, koje su prepoznale značaj ovakvog projekta i koje će direktno doprinijeti njegovoj organizaciji i realizaciji: Institut za vunu Crne Gore iz Nikšića, Centar za izučavanje i revitalizaciju tradicionalnih igara i pjesama CIRTIP iz Kolašina, JU Osnovna škola „Mirko Srzentić“ iz Petrovca na Moru, JU Škola za osnovno muzičko obrazovanje Budva i JU Muzeji i galerije Budve. Sve gorenavedene institucije i organizacije su dugogodišnji partneri i saradnici Društva za kulturni razvoj „Bauo“, s dosad realizovanim nizom zajedničkih projekata, što dodatno garantuje uspješnost saradnje i ovog puta.

Projekat je finansijski podržala Opština Budva putem Javnog konkursa za raspodjelu sredstava nevladinim organizacijama za 2024. godinu.

mr Dušan Medin
koordinator projekta

NOVO RUHO STARIH UMJETNIČKIH ZANATA

Posljednjih decenija stari umjetnički zanati se sve više visoko pozicioniraju na mjesto čuvara tradicionalnog (narodnog) stvaralaštva, ujedno promovisući bogatu kulturnu baštinu, naročito nematerijalnu.

U projektu „Zanati stari za djecu novu! Očuvanje tradicionalnih znanja i vještina za rad sa tekstilom“ fokus je na tradicionalnim zanatskim tehnikama u obradi i radu s raznim vrstama tekstila.

Ukupno deset radionica starih zanata namijenjene su primarno učenicima od IV do IX razreda petrovačke Osnovne škole „Mirko Srzentić“, kako bi razvili i osnažili svoje kreativne, ali i socijalne vještine.

Radionice će se organizovati na sljedeće teme: bojenje vune biljnim bojama, suvo filcanje vune iglom, mokro filcanje vune – pustovanje, tkanje – klečana tehnika, tkanje – uzlana tehnika, tkanje karo uzorka, kukičanje – heklanje, pletenje, vez na platnu po broju i vez na platnu po pišmu, sve sa ciljem da doprinesemo očuvanju nematerijalne zaostavštine, ali i da djecu naučimo novim, korisnim i kreativnim poslovima.

*mr Jelena Đukanović
voditeljka radionica*

BOJENJE VUNE BILJNIM BOJAMA

Bojenje vune biljnim bojama i oblikovanje tekstila tradicionalnim zanatskim tehnikama jesu procesi koji su u saglasju sa savremenim ekološkim standardima, kojima se favorizuje korišćenje prirodnih materijala i starih načina obrade tekstila. Vuna se boji biljkama koje rastu u našoj okolini: broć, crni jasen, orah, ljuska crnog luka, breza, kantarion, kopriva, aptovina, divlji šipak... Boje dobijene na ovaj način su neuobičajeno lijepe i postojane, a njihovo međusobno kombinovanje stvara harmonične likovne cjeline. Ove boje ne zagađuju životnu sredinu, dobijaju se iz obnovljivih izvora i ne štete ljudskom zdravlju.

SUVO FILCANJE VUNE

Zahvaljujući prirodnom svojstvu vunenih vlakana da formiraju kompaktnu tekstilnu cjelinu pod uticajem mehaničkim uticajima – korišćenjem specijalne igle sa nazubljenim vrhom, mogu se izrađivati različiti predmeti, slike ili dekoracije. Na radionici suvog filcanja vune iglom koristiće se domaća vlačana vuna u prirodnoj bijeloj i sivoj boji, kao i vuna bojena prirodnim biljnim bojama. Tehnika suvog filcanja vune iglom ne zahtijeva posebne motoričke sposobnosti, kao ni prethodno znanje ni iskustvo u ručnom radu i zbog toga je veoma pogodna za početnike. Ova tehnika ima snažno meditativno i terapeutsko dejstvo.

MOKRO FILCANJE VUNE – PUSTOVANJE

Za tehniku mokrog filcanja vune – pustovanja koristi se oprana i vlažana domaća vuna koje se topi u rastvor sapuna. Pramenovi vune se ravnomjerno slažu po horizontali i vertikalni na pripremljenu foliju u željeni oblik, a potom se prelivaju toplim rastvorom sapunice. Vuna se zatim valja rukama, dok se pod uticajem vlage, toplote, alkalne sredine i mehaničke sile ne dobije čvrsta i kompaktna struktura pusta – filca.

TKANJE

Tkanje predstavlja tehnološki proces izrade tkanina uzajamnim preplitanjem dva sistema žica. Prvi sistem žica postavlja se dužinom tkanine (osnova), dok je drugi po njoj širini (potka). Raznovrsnim ukrštanjem ova dva sistema nastaju tkanine različitih osobina, izgleda i struktura. Radionica tkanja upoznaje polaznike sa osnovama tehnike preplitanja niti osnove i potke, kombinacijom boja i stvaranjem horizontalnih pruga–zatki.

TKANJE – UZLANA TEHNIKA

Uzlana tehnika tkanja primjenjuje se u tradicionalnom ćilimarstvu, a sastavljena je od naizmjeničnog prepletaja potke i utkivanja čvorova. Izbor visine i gustine flora, kao i boja i motiva pruža neograničene mogućnosti u kreiranju i dizajniranju tkanine.

TKANJE KARO UZORKA

Tkanje karo uzorka je još jedan način dobijanja dezenirane tkanine preplitanjem niti osnove i potke. Izbor prepletaja, debljine pređe osnove i potke kao i kolorističke varijante ta dva sistema žica omogućavaju dobijanje neograničenog broja karo dezena.

KUKIČANJE – HEKLANJE

Tehnikom kukičanja ili heklanja izrađuje se čipka ili pletenina od pamučnog ili vunenog prediva. U toj tehnici se upotrebljava samo jedna igla s kukicom na vrhu, odakle i naziv za ovu vještinu. Različiti uzorci i motivi na pletenini ili čipki dobijaju se provlačenjem konca kroz petlju. U zavisnosti od načina prepletaja i povezivanja petlji mogu nastati tri osnovna elementa koja se međusobno kombinuju, stvarajući tako neograničeni broj uzoraka.

PLETENJE

Pletenje je postupak kojim se izrađuje trikotaža kao što su čarape, pulloveri, kape itd. Pletivo se sastoji od petlji koje se međusobno zahvataju i prepliću formirajući tako različite motive. Trikotaža ima laganiju strukturu nego tkanina, rastegljiva je i udobna za nošenje. Pletenje se izvodi sa dvije igle ili pet igala, koje mogu biti različitih debljina, što zavisi i od debljine prediva koje se koristi.

VEZ NA PLATNU PO BROJU

Vez je jedan od najstarijih načina ukrašavanja odjeće ili upotrebnih predmeta u domaćinstvu. Veze se pretežno pamučnim, vunenim ili svilenim koncem, a ponekad se koriste metalne niti, šljokice ili perlice. Podloga za tehniku veza po broju može biti pamučna, kudeljna, larena ili svilena tkanina. Ornametika može biti geometrijska, biljna, antropomorfna ili zoomorfna. Vez po broju podrazumijeva brojanje niti potke i osnove na tkanini na kojoj se vez izvodi.

VEZ NA PLATNU PO PISMU

Drugi način ukrašavanja tkanina vezom je tehnika veza po pismu, koji je bio veoma zastupljen u tradicionalnom narodnom stvaralaštvu. Podloga za vez je pamučna, lanena ili svilena tkanina na koju su crtežom prenošeni motivi po kojim se veze i različitim bodovima ispunjavaju površine. Veze se pamučnim ili svilenim raznobojnim koncem ili metalnim nitima. Motivi su najčešći biljni (cvjetni), geometrijski, zoomorfni, a često i antropomorfni. Ova vrsta veza primjenjuje se na odjeći, ambijentalnom i upotrebnom tekstilu.

BIOGRAFIJA

Jelena Đukanović diplomirala je na Fakultetu primenjenih umetnosti Univerziteta umetnosti u Beogradu, na Katedri za tekstil. Magistrirala je na Fakultetu likovnih umjetnosti Univerziteta Crne Gore na Cetinju, na Vajarskom odsjeku. Autorka je kostima za preko 20 pozorišnih predstava, osam igranih filmova, devet TV drama, kao i za brojne reklamne i muzičke spotove, televizijske emisije, učesnike Eurovizije... Autorka je 15 modnih kolekcija inspirisanih tekstilnim kulturnim nasljeđem Crne Gore. Od 1999. članica je ULUCG. Status samostalnog umjetnika stiče 2006. godine. Od 2017. do 2021.

obavljala je funkciju direktorice JU Muzeji i galerije Nikšić. Položila je stručni ispit za rad u muzejskoj djelatnosti i stekla zvanje muzejski pedagog. Na Fakultetu za dizajn i multimediju Univerziteta Donja Gorica u Podgorici, na Odsjeku za modni dizajn, predaje predmete Tekstil 1 i Tekstil 2. Članica je Nadzornog odbora Nacionalnog komiteta ICOM Crne Gore. Angažovana je kao ekspert tekstilne struke na domaćim, evropskim i prekograničnim projektima u oblasti materijalne i nematerijalne kulturne baštine. Osnovala je Institut za vunu Crne Gore, sa sjedištem u Nikšiću, čija je izvršna direktorica. Autorka je multidisciplinarnog međunarodnog projekta „Sve boje Crne Gore – bojenje vune biljnim bojama“.

